

«Bergens Tidende»s kronikk 2. febr. 1960.

Professor Herbert Tingsten:

Samregjering, taktikk og prinsipper

I de siste årene har det vært nyttig to forskjellige betegnelser for samarbeid innen regjeringer mellom alle demokratiske partier. Med *samlingsregjering* mener man et slikt samvirke i en spesiell situasjon, og derfor av provisorisk karakter. Eksempler på regjeringer av denne type har vi i alle de nordiske land under den annen verdenskrig og i den nærmeste tiden etter. Med *samregjering* menes derimot et samarbeid av prinsipielt permanent natur, betraktet som en bedre form for parlamentarisme enn det tradisjonelle system, der ett parti eller en tilfeldig koalisjon av partier sitter med makten. Med tanke på det land hvor denne ordningen er mest systematisk tillempet, snakker man også om den *sveitsiske regjeringsform*.

Spørsmålet om en anlegging av parlamentarisme ved å innføre samregjering — enten den er grunnet på nye forfatningsregler eller bare på praksis — har hovedsakelig vært diskutert etter den annen verdenskrig. I Sverige har alle de borgerlige partiers ledere ved forskjellige anledninger uttalt seg i denne retning, i Norge er spørsmålet særlig tatt opp innen Venstre, skjønt partiet ikke har engasjert seg avgjort, i Danmark har også politikere innen venstrepartiene uttrykt sin sympati for den store reformen. Innen det nye partiet — sosialdemokratene eller arbeiderpartiet — i de tre land, har derimot

samregjerings-tanken gjennomgående vært avvist.

Særlig i Norge er det tydg at kravet om samlingsregjering har rt over til kravet om samregjering. Ved de siste stortingsvalgene har Venstre erklært at en samlingsregjering av alle demokratiske partier burde dannes hvis arbeiderparts majoritet ble brutt. Først i annen røte burde en ren venstre regjering overtas. En alt under partiets landsmøte i 1953 foslo redaktøren for «Stavanger Aftenblad», hr. S. Oftedal en uttalelse for samregjering — «som en varig ordning, bygget på det runnsyn at i tidens vansker vil et samvirke over partigrensene være den riktigste og beste løsning». Landsmøtet nøyte seg imidlertid med å vedta en utredning. Denne utredning, utarbeidet av stortingsmann Gunnar Garbo — «Samregjering. Et parlamentarisk alternativ» — foreligger nå trykt. Undersøkelsen som er klar, konsentrert og dyktig utført, innebærer en avgjort anbefaling av samregjerings-systemet. Venstre som parti har imidlertid ikke tatt stilling til spørsmålet.

At sympatien for den sveitsiske løsning er kommet til uttrykk innen alle eller visse borgerlige partier mens sosialdemokratene har vært avvisende, er åpenbart ingen tilfeldighet.

I en viss grad er spørsmålet om samregjering et spørsmål om makt og taktikk. Sosialdemokratene, som i hele etterkrigstiden har vært det sterkeste parti, og i Norge og Sverige har hatt en dominerende stilling, ville i en samregjering miste sin mektige posisjon. Særlig i Norge og Sverige blir samregjeringskravet et krav om at det største partiet — enten det har flertall eller ikke — skal dele makten med andre partier. Hertil kommer at et regjerings-samarbeid mellom alle de demokratiske opposisjonspartiene (tre i Sverige og fire i Norge) etter et sosialdemokratisk nederlag, byr store vanskeligheter. Venstre i Norge vil ikke alliere seg med andre borgerlige grupper, det vil ikke ha noen oppdeling i to stridende blokker, og samregjeringen — eller den tilfeldige samlingsregjering — blir da en utvei til å unngå en venstre regjering, støttet på kanskje en tiendedel av Stortinget.

I Sverige er situasjonen en liknende, selv om midtregjering av folkpartiet og senterpartiet (altså uten høyre) foran det stående valg kanskje kan betraktes som et naturlig alternativ ved en sosialdemokratisk tilbakegang. Videre bør en være oppmerksom på at samregjerings-tanken i det minste i Sverige er populær blant menigmann innen alle partier, og derfor i det minste i visse valgkamper er ansett som en god parole i kampanjen.

Alt tyder på at sosialdemokratene vil si nei til en samregjering eller samlingsregjering, også om de ved neste valg eller senere mister flertallet. De regner med å komme snart igjen som herskende parti. En samregjering synes derfor neppe mulig, hvis da ikke sosialdemokratene under minst to valg

forblir i mindretall, og på den måten blir tvunget til å forhandle om alminnelig demokratisk samvirke.

Men samregjerings-spørsmålet er sannelig ikke bare et spørsmål om makt og taktikk. Kravet om en samregjering støttes av prinsipielle overveielser som etter min mening er så sterke at de burde sette rene partisympunkt i bakgrunnen. Stortingsmann Garbos motivering innbefatter på dette område alle argumenter av betydning.

I sin historiske oversikt minner Garbo om Johan Sverdrups forsvar for parlamentarismen i riksstredebatten 9. april 1883. Sverdrup uttalte at ifølge dette systemet «ethvert krav kommer fram, enhver interesse blir iaktatt og ethvert anliggende blir drøftet fra forskjellige sider, og under de vekslende regjeringer som fremkommer på denne måte er det at alle interesser kommer til sin rett og at styrelsen blir så allsidig at samfunnskraften nettopp derved utvikles på beste måte i alle retninger». Det vesentlige i denne tankegang er at parlamentarismen fra et høyere synspunkt sees som et slags samvirke på lang sikt mellom de partier som skifter ved makten, fordi disse partiene i tur og orden bidrar til utforming av politikken. Men forutsetningen for det er dels at styret veksler, dels at alle partier i en viss tid innehar styret. Denne forutsetning gjelder neppe for annen parlamentarisme enn det — for tiden sterkt idealiserte — engelske system med to partier som vekselvis danner regjering. Hvis ett parti i lang tid har flertallet, eller hvis det finnes et flertall av partier der noe eller noen stadig blir satt utenfor styret, kan den tradisjonelle

parlamentarisme ikke før med seg
 ning, og valpørgørelsen har der-
 seg. I en slik situasjon kan den
 med-deklaration og del medansvar
 for alle som er demokratets grunn-
 prinsipp, bare oppnås ved direkte
 samarbeid i en regjering, ved sam-
 regjering. Dette synspunkt låter til
 å være det avgjørende.

De prinsipielle grunner for en sam-
 regjering styrkes imidlertid og
 så ved andre momenter i den for-
 samling som er utvikling i mange
 farningspolitiske utvikling i mange
 land — og ikke minst i de nordis-
 ke — i den senere tid. Statsvirk-
 somheten har vokset i umåtelig
 grad, og dermed er regjeringens
 makt blitt utvidet. Innflytelsen in-
 nen regjeringen for alle retninger
 av betydning blir derfor nesten
 like meget en konsekvens av de-
 mokratiet som delaktighet i repre-
 sentasjonen. De partier eller koali-
 sjonene som konkurrerer om makten,
 er av omtrent samme størrelse, og
 valgførelse og regjeringssammensetning
 avhengig av et par prosent av
 stemmene. At et flertall regjere
 om å beholde eller nå ønsket
 mindre partipreget ved å ønsket
 ikke blir den viktigste drivkraften.
 I denne sammenheng vil jeg imid-
 lertid fremheve at folkevoteringer
 til 51 prosent av stemmene. De
 stridende partier og koalitioner er
 i realiteten stadig kommet nærmere
 hverandre, de ideologiske motset-

Når partiene samarbeider i regjering, oppstår det et særlig behov for mulighet til folkelige avgjørelser, dels for å bli enige tvister i visse spørsmål, dels for å hindre oppgjør mellom partiledere over velgerens hoder. Erfaringene fra Sveits viser tydelig at et godt samarbeid i regjeringen kan foreligge. I tillegg vil medlemsene både i parlamentet og ved folkevoteringer

Handwritten signature or initials